

на читалищата, но и върху начина на тяхното издържане и съществуване. Съ съжаление трѣбва да констатираме, че въ тая точка болшинството отъ читалищата, ако не и всички, стоятъ въ незавидно положение. Материалната издрѣжка куца, а това, и при най-добра воля на настоятелства и членове, спѣва развитието на читалищата. Тѣ не могатъ да стѣпятъ здраво на кратката си и да изпълняватъ задоволително ролята, която новиятъ животъ имъ възлага.

Презъ 1871 год. е имало въ българскитѣ земи около 100 читалища, споредъ думитѣ на Лазара Йовчевъ (сегашния Екзархъ), въ неговото „Слово за ползитѣ отъ читалищата“, казано по-случай годишниятъ празникъ на Цариградското Българско Читалище¹⁾

Въ началото на 1910 год., споредъ единъ списъкъ въ „Архивъ на Министерството на народното просвѣщение“, год. II, кн. I, числото на читалищата, библиотекитѣ, благотворителнитѣ и ученолюбивитѣ дружества въ страната достига до 851, отъ които грамадното множество сѣ читалища. Това внушително число изтъква нуждата между по-будната частъ отъ населението за отваряне на културно-просвѣтителни огнища и свидетелствува безспорно за глухия кипещъ къмъ пробуда и съзнание въ народнитѣ недра; но отъ друга страна посочва ни и на далеко недостатъчното удовлетворение на тая нужда за много села и затѣпени краища въ отечеството. Вникнемъ ли пѣкъ по-отблизко въ живота на съществуващитѣ читалища и дружества, ще дойдемъ до горчивото убеждение, че тѣ, съ малко изключения, водятъ едно вяло съществуване и сѣ поставени въ условия да не могатъ да отговарятъ задоволително на предназначението си.

Читалищата, по традициитѣ на миналото и по изискванията на съвременния български животъ въ провинцията, и особено въ селата и въ по-малкитѣ градове, могатъ и трѣбва да играятъ една първостепенна роля въ културно-просвѣтителното повдигане на обществото. Тѣ, съ своитѣ театрални салони, читални и други помѣщения, сѣ станали за много мѣста, а и трѣбва да станатъ за всѣкъжде, нѣщо като народни домове, въ които се съсрѣдоточава и трѣбва да се съсрѣдоточава културно-обществения животъ на населението. Безъ да изпущатъ предъ видъ главната си цѣль — просвѣтата, тѣ по необходимостъ групиратъ и трѣбва да групиратъ около себе си много други проявления на общественото развитие: забавителни, благотворителни, научни, поминѣчни, политико-възпитателни и пр. Животътъ самъ насочва изъ тоя улей обществената дейность: вредъ, дѣто читалищата сѣ се снабдили съ удобни помѣщения и особено съ театраленъ салонъ и сѣ развили при това по-голѣма енергия и умѣние, тѣ сѣ станали за гражданитѣ обичнитѣ, милитѣ огнища, въ които се излива, при участието и на самитѣ читалища, всѣка обществена инициатива, — разбира се не вече по сѣщия начинъ, както

¹⁾ Вж. сп. „Читалище“ год. I, кн. 17, стр. 513. По тоя случай прилича да е имало нѣщо като пръвѣ читалищенъ конгресъ въ Цариградъ, понеже сѣ присѣтствували делегати и отъ други читалища. Ето какъ тогава ораторътъ въ своето твърде интересно слово е обрисувалъ читалищенитѣ задачи: „Тия сѣ, господа, главнитѣ ползи, които се очакватъ отъ читалищата, т. е. да се отварятъ по селата взаимни училища, да имъ се изпращатъ взаимни учители, да се подкрепятъ прилежателни но бедни деца, да се помага на бедни или оскудни въ Европа ученици, да се печататъ книги на езика ни, да се разпространяватъ вестници и периодически списания въ по-заглѣхналитѣ мѣста, да се разпрѣскватъ чрезъ беседи и лекции практически и положителни познания, да се разискватъ общополезни мѣрки, да се сътвори умственъ и граждански животъ въ народа, да се обогатява книжнината ни, да се упражняватъ българскитѣ способности, да се образува животъ народенъ; съ една речъ чрезъ читалницата да направи народътъ ни въ 10 години исполнски стѣпки къмъ напредѣкъ“.